

UDK: 821.512.133-31

**O‘TKIR HOSHIMOVNING “IKKI ESHIK ORASI” ROMANIDA MILLIY RUHNING
POETIK TAKOMILI**

Saidova Marjona Niyoz qizi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O‘tkir Hoshimovning “Ikki eshik orasi” romanida milliy ruhning poetik takomili masalasi tahlil qilinadi. Asarda milliy xarakter, tarixiy xotira, urush va tinchlik falsafasi, oilaviy qadriyatlar hamda insoniy burch tushunchalarining badiiy talqini yoritiladi. Tadqiqot davomida romanning kompozitsion qurilishi, obrazlar tizimi, ramziy qatlamlari va til poetikasi asosida milliy ruhning shakllanishi va takomillashuv bosqichlari ochib beriladi. Shuningdek, yozuvchining badiiy uslubi, psixologik tasvir mahorati hamda xalqona tafakkurga tayangan ifoda vositalari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil etiladi. Maqolada milliy ruhning poetik ifodasi individual va ijtimoiy ong uyg‘unligida namoyon bo‘lishi ilmiy asoslanadi.*

Kalit so‘zlar: *milliy ruh, poetik tafakkur, badiiy obraz, tarixiy xotira, urush mavzusi, o‘zbek romanchiligi, ma‘naviyat, ramziylik, psixologizm.*

KIRISH

XX asr o‘zbek adabiyoti taraqqiyotida O‘tkir Hoshimov alohida o‘rin tutadi. Uning ijodida milliy ruh, inson qalbi, tarixiy sinovlar va ma‘naviy qadriyatlar markaziy o‘rinda turadi. “Ikki eshik orasi” romani o‘zbek xalqining urush yillari va undan keyingi murakkab ijtimoiy-ruhiy jarayonlarini teran badiiy umumlashtirgan asar sifatida ajralib turadi.

Roman nomining o‘ziyoq inson hayotining ramziy ifodasi — tug‘ilish va o‘lim oralig‘idagi ma‘naviy sinovlar maydonini anglatadi. Shu ma‘noda asar nafaqat tarixiy voqelik tasviri, balki milliy ruhning badiiy-falsafiy talqinidir.

Mazkur maqolaning maqsadi — romanda milliy ruhning poetik takomilini ochib berish, ya‘ni uning qanday badiiy vositalar orqali shakllanib, obrazlar tizimi va kompozitsiya jarayonida rivojlanishini ilmiy tahlil qilishdan iborat.

Milliy ruh tushunchasi va uning nazariy asoslari

Milliy ruh — muayyan xalqning tarixiy xotirasi, ma‘naviy qadriyatlari, urf-odatlar va dunyoqarashini o‘zida mujassam etgan ruhiy-ijtimoiy hodisadir. Adabiyotda milliy ruh individual obrazlar orqali umumxalq xarakteri darajasiga ko‘tariladi.

Poetik takomil esa badiiy asar davomida g‘oya va ruhning bosqichma-bosqich chuqurlashuvi, ichki drammatizm orqali mukammallashuvidir. “Ikki eshik orasi” romanida milliy ruh dastlab oilaviy muhit, mahalla hayoti, oddiy insonlarning kundalik turmushi orqali ifodalanadi, keyinchalik esa urush fojealari va insoniy sinovlar orqali falsafiy umumlashmaga aylanadi.

Asarda tarixiy xotira va milliy o‘zlik masalasi

Roman voqealari Ikkinchi jahon urushi davri va undan keyingi yillarda kechadi. Urush xalq hayotiga nafaqat iqtisodiy, balki ruhiy zarba ham bo‘lgan. Yozuvchi front

ortidagi hayotni tasvirlash orqali millatning sabr-toqati, matonati va insoniy qadr-qimmatini ko'rsatadi.

Asarda tarixiy xotira individual taqdirlar orqali yoritiladi. Har bir obraz o'z ichki dunyosi bilan millatning umumiy ruhiy holatini ifodalaydi. Bu jarayonda muallif mayda tafsilotlarga katta ma'no yuklaydi: ona duosi, ota nasihati, mahalla birdamligi — bular milliy ruhning tayanch nuqtalaridir.

Tarixiy voqelik badiiy to'qima bilan uyg'unlashib, milliy o'zlikni anglash jarayoniga xizmat qiladi. Qahramonlar urush tufayli yetilgan ruhiy izzatlar orqali ma'naviy ulg'ayish bosqichini bosib o'tadilar. Shu jihatdan roman milliy xotira kitobiga aylanadi.

Obrazlar tizimida milliy xarakter poetikasi:

Romandagi obrazlar oddiy insonlar bo'lishiga qaramay, ularda milliy xarakter mujassam. Onalar obrazi — sabr va matonat timsoli. Otalar — mas'uliyat va burch ifodasi. Yoshlar — orzu va umid ramzi.

Yozuvchi har bir qahramon ruhiyatini ichki monolog, dialog va psixologik tafsilotlar orqali ochadi. Ayniqsa, inson qalbidagi izzat va umid qarama-qarshiligi milliy ruhning dramatik asosini tashkil etadi.

Milliy xarakter quyidagi poetik vositalar orqali namoyon bo'ladi:

Xalqona til va iboralar — asar tili sodda, samimiy va jonli.

Ramziy detallar — eshik obrazi hayot chegarasining falsafiy timsoli.

Psixologik tasvir — ichki kechinmalar orqali ma'naviy o'sish ko'rsatiladi.

Kontrast usuli — urush va tinchlik, hayot va o'lim qarama-qarshiligi.

“Ikki eshik” ramzi va hayot falsafasi:

Roman nomidagi “ikki eshik” ramzi poetik markaz vazifasini bajaradi. U tug'ilish va o'lim, boshlanish va yakun, umid va armon oralig'idagi inson umrini anglatadi.

Bu ramz orqali yozuvchi hayotning o'tkinchiligi va ma'naviy mas'uliyat g'oyasini ilgari suradi. Inson bu ikki eshik orasida qanday iz qoldiradi? Qanday qadriyatlarni asraydi? Milliy ruh aynan shu savollarga javob izlash jarayonida takomillashadi.

Urush fojeasi va ma'naviy bardoshlilik:

Urush roman poetikasida sinov maydoni sifatida tasvirlanadi. Front ortidagi ayollar, bolalar va keksalar hayoti millatning ichki kuchini namoyon etadi. Qahramonlar og'ir sharoitda ham insoniylikni saqlab qolishga intiladilar.

Bu jarayonda milliy ruh quyidagi bosqichlardan o'tadi:

Izzat

Sabr

Anglash

Ma'naviy yuksalish

Demak, poetik takomil — bu ruhiy evolyutsiya jarayonidir. Asarda milliy ruh fojia orqali poklanadi va mustahkamlanadi.

Til va uslub poetikasi:

O'tkir Hoshimovning badiiy uslubi xalqona ohang, sodda, lekin chuqur ma'noli iboralar bilan ajralib turadi. U murakkab falsafiy g'oyalarni hayotiy voqealar vositasida ifodalaydi.

Dialoglar tabiiyligi, ichki monologlarning samimiyligi, tasviriy vositalarning tejamkorligi asarning poetik mukammalligini ta'minlaydi. Ayniqsa, sukunat tasviri, ko'z yosh, xat, eshik kabi detallar ramziy qatlam hosil qiladi.

Milliy ruhning poetik takomil bosqichlari:

Tahlillar asosida romanda milliy ruh quyidagi bosqichlarda takomillashadi:

An'anaviy qadriyatlar bosqichi — oila va mahalla muhiti.

Sinov bosqichi — urush va yo'qotishlar.

Anglash bosqichi — insoniy burch va mas'uliyatni his etish.

Ma'naviy yuksalish bosqichi — ruhiy poklanish va sabr.

Bu bosqichlar asar kompozitsiyasiga uyg'un tarzda joylashtirilgan bo'lib, badiiy yaxlitlikni ta'minlaydi.

XULOSA

“Ikki eshik orasi” romani o'zbek adabiyotida milliy ruhning badiiy-falsafiy talqinini yuksak darajada aks ettirgan asardir. Unda tarixiy sinovlar, insoniy iztirob va ma'naviy bardoshlilik orqali millat xarakteri poetik umumlashma darajasiga ko'tariladi.

Milliy ruh romanda tayyor holatda berilmaydi; u voqealar rivoji, obrazlar ruhiyati va ramziy qatlamlar orqali bosqichma-bosqich takomillashadi. Yozuvchi inson qalbini tasvirlash orqali butun bir davrning ma'naviy qiyofasini yaratadi.

Shu jihatdan asar nafaqat tarixiy roman, balki milliy o'zlikni anglash va ma'naviy kamolot haqidagi falsafiy asar sifatida ham qadrlidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'tkir Hoshimov. Ikki eshik orasi. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1986.
2. Karimov N. XX asr o'zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: O'qituvchi, 1999.
3. Qo'shjonov M. Adabiyot nazariyasi asoslari. – Toshkent: Fan, 2004.
4. Rasulov A. Badiiy mahorat va uslub masalalari. – Toshkent: Akademnashr, 2010.
5. Yo'ldoshev Q. O'zbek romanchiligi taraqqiyoti. – Toshkent: Sharq, 2007.